

صفحه ۱۰۷ تا ۱۲۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۲۰

تبیین عوامل کلیدی موفقیت در فرآیند پیشگیری مدیریت بحران‌های امنیتی

حسین ذوالفقاری^۱، اسماعیل احمدی مقدم^۲، عظیم علیزاده^۳، علیرضا علیزاده^۴، علی شیخ^۵

چکیده

با توجه به محیط پیچیده، پویا، مبهم و دارای عدم قطعیت حوزه امنیت داخلی، یکی از مهمترین عوامل موفقیت مدیریت بحران، توان پیشگیری از وقوع و گسترش بحران می‌باشد که لازم است عوامل کلیدی موفقیت فرآیند پیشگیری مدیریت بحران‌های امنیتی در کشور، شناسایی و تبیین گردد. نوع این تحقیق، از منظر هدف، کاربردی و توسعه‌ای و دارای ماهیت توصیفی - تحلیلی با رویکرد آمیخته اکتشافی است. جامعه خبرگی شامل خبرگان ستاد کل، وزارت کشور، فرماندهی کل انتظامی، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، وزارت اطلاعات، دبیرخانه شورای عالی امنیت ملی، شورای امنیت کشور و غیره دارای حداقل ۱۰ سال تجربه و مسئولیت در حوزه امنیت و مدیریت بحران است و نمونه خبرگی به‌صورت هدفمند تا سطح اشباع نظری می‌باشد. برای تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده از روش‌های مرور نظام‌مند منابع و تحلیل مضامین برای دسته‌بندی و طبقه‌بندی عناصر تحقیق، و از میانگین رتبه‌ای بهره‌برداری گردید. برای بررسی روایی و پایایی از فاکتورهای آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی با استفاده از نرم افزار SPSS استفاده شده است. مهمترین عوامل کلیدی موفقیت فرایند پیشگیری مدیریت بحران‌های امنیتی شامل: مدیریت و کنترل فضای مجازی با تولید محتوی و انجام عملیات روانی، جلوگیری از اقدامات سیاسی و حمایتی از اغتشاش‌گران در سطح خارج از کشور، جلوگیری یا کاهش بار قطبی‌شدن جامعه در موضوعات بحران‌زا، اطلاع‌رسانی و مدیریت افکار به‌منظور متقاعدسازی جامعه قبل از بروز ناآرامی و غیره می‌باشد.

واژگان کلیدی: فرآیند پیشگیری، مدیریت بحران، بحران‌های امنیتی

۱. استاد دانشگاه علوم انتظامی امین h.zolfaghari1402@gmail.com

۲. استاد دانشگاه علوم انتظامی امین shahid.kavand@gmail.com

۳. استادیار پژوهشکده علوم و معارف دفاع مقدس a.alizadeh.phd@gmail.com

۴. پژوهشگر حوزه فرهنگی aralizadeh1@gmail.com

۵. پژوهشگر حوزه سایبر alisheykhh73@gmail.com

Determining Key Elements of Success in the Course of Preventing Security Crisis Management

Husein Zolfaghari¹, Ismail Ahmadi Mogaddam²,

Azim Alizaheh³, Ali Reza Alizadeh⁴, Ali Sheikh⁵

Abstract

In regards to the complex, dynamic and ambiguous environment having uncertainty in internal security field, one of the most effective factors in the success of crisis management is the power to prevent occurrence and spread of crises which requires the key factors of success in the course of preventing security crises management, to be identified and determined. This research is of applied and developmental type in terms of objective and it has descriptive-analytical nature with a mixed discory approach. The expert society includes experts of the General Staff, Ministry of Interior, Law Enforcement General Command, IRIGC, Ministry of Intelligence, Supreme National Security Secretariat, State Security Council and the like and these experts have a minimum 10 years of experience and responsibility in the fields of security and crisis management. Expert sampling is puroseful and it is theoretical till the saturation level. To analyze the collected data, systematic resource review methods were used and contents analysis was also utilized in order to categoraize and classify the research elements and ranking average was put to use, as well. To check validity and reliability, Cronbach Alpha factors were used and to check combined reliability, the SPSS software was also used. The most important key success factors of the preventive process of security crises management include: control and management of cyberspace with producing contents and conducting psychological operations, preventing political and supportive measures of rioters abroad, prevention or mitigation of the load of the polarization of the society in g crisisgeneratin issues, information dissemination and thoughts management in order to persuade the society before the occurrence of unrest and the like.

Key wrods: Prevention process, crisis management, security crises

1. Amin Police University Professor

2. Amin Police University Professor

3. Associate Professor, Internal Security Research Center, Lieutenant General Haj Ghasem Soleimani Holy Defense Science and Knowledge Research Centera. alizadeh.phd@gmail.com

4. Researcher in Cultural Field

5. Researcher in Cyberspace

مقدمه و بیان مسئله:

جمهوری اسلامی ایران در طول چهل سال گذشته به خصوص در دهه قبل، مورد حمله‌های متنوع، اعم از اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، رسانه‌ای و تهدیدات نظامی، از سوی غرب و ایادی استکبار قرار گرفته است. گاهی اوقات، این حمله‌ها امکان بروز اجتماعی در میان مردم پیدا نموده و در قالب اعتراضات و اجتماعات عمومی ظهور و جلوه پیدا می‌کنند.

از جمله عوامل مهمی که تهدیدات امنیت داخلی را موجب می‌شود، عدم توانایی در شناسایی تحولات پیش از وقوع آنها و شیوه مواجهه با آنها است. با توجه به محیط پیچیده، پویا، مبهم و دارای عدم قطعیت حوزه امنیت داخلی، یکی از مهمترین عوامل موفقیت مدیریت بحران، توان پیشگیری از وقوع و گسترش بحران، در کنار بسترها و زمینه‌های بروز بحران، می‌باشد که لازم است عوامل کلیدی موفقیت فرآیند پیشگیری مدیریت بحران‌های امنیتی در کشور، شناسایی و تبیین گردد.

لذا لازم است به بررسی علمی موضوع با هدف دستیابی به منافع زیر پرداخت:

۱. ارتقاء درک مشترک و منسجم از محیط برای تصمیم‌گیران نهادهای نظامی و امنیتی؛
۲. ایجاد زمینه کاهش هزینه‌های مدیریت بحران با شناخت و رفع آسیب‌ها؛
۳. دستیابی به طرح اقدام مشترک اثربخش در مواجهه با بحران‌ها؛
۴. استفاده حداکثری از قابلیت‌ها و توانمندی‌های کشور و ایجاد هم‌افزایی در بهره‌برداری از توانمندی سازمان‌های مختلف؛
۵. کمک به تبدیل نشدن مسائل اجتماعی به مسائل؛
۶. کاهش هزینه حفظ ثبات و امنیت داخلی کشور.
۷. کمک به ایجاد زمینه جلوگیری از غافل‌گیری راهبردی در بروز بحران.

پیشینه تحقیق

جدول شماره ۱- بررسی پیشینه تحقیق

ردیف	عنوان	ماهیت	محقق	مکان/ناشر	ارتباط با طرح
۱	الگوی ارزیابی و پیش‌بینی بحران در کلان‌شهرها ناشی از نقاط بحرانی و آسیب‌های اجتماعی و تنظیم نظام مدیریت و کنترل آن	رساله دکتری	علی احتشامی	دانشگاه عالی دفاع ملی	بهره‌برداری از ادبیات و روش‌شناسی
۲	طراحی الگوی پیش‌نگری بحران‌های اجتماعی بمنظور پیشگیری از آنها توسط ناجا	رساله دکتری	امیر حسین یآوری بافقی	دانشگاه علامه طباطبائی	بهره‌برداری از ادبیات و روش‌شناسی
۳	بررسی و توصیف نقش دستگاه‌های دولتی در مدیریت بحران امنیتی و ارائه ساز و کارهای بهینه	پروژه ۱۳۹۰	مجید جدی	مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی	بهره‌برداری از ادبیات
۴	محرومیت نسبی و ظرفیت‌سازی برای بحران اجتماعی: مطالعه موردی حوادث ۱۳۹۶	رساله دکتری ۱۳۹۹	سید ایمان قربانی	دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز	بهره‌برداری از ادبیات
۵	مدیریت بحران	پروژه ۱۳۹۰	حسین حسینی	معاونت تربیت و آموزش فرماندهی کل انتظامی	بهره‌برداری از ادبیات
۶	بررسی و تجزیه و تحلیل حوادث امنیتی غیرمسلحانه از ابتدای انقلاب تا سال ۱۳۹۸	پروژه ۱۴۰۰	علی کریم زاده	پژوهشگاه سردار سلیمانی	بهره‌برداری از ادبیات
۷	Social media and crisis management: CERC, search strategies, and Twitter content شبکه‌های اجتماعی و مدیریت بحران	مقاله ۲۰۱۶	Computers in Human Behavior - Volume 54, -January 2016, Pages 647-652	Computers in Human Behavior, Elsevier - ScienceDirect	بهره‌برداری در ادبیات و استخراج فعالیت‌های مدیریت بحران

ردیف	عنوان	ماهیت	محقق	مکان / ناشر	ارتباط با طرح
۸	Police officers' learning in relation to emergency management: A case study آموزش افسران پلیس در رابطه با مدیریت اضطراری	مقاله ۲۰۱۷	Morten Sommer, Ove Njå, Kjetil Lussand	International Journal of Disaster Risk Reduction, Elsevier – ScienceDirect	بهره‌برداری در ادبیات و استخراج فعالیت‌های مدیریت بحران
۹	D-DEMATEL: A new method to identify critical success factors in emergency management دیماتل، یک روش جدید برای شناسایی عوامل بحرانی موفقیت در مدیریت بحران	مقاله ۲۰۱۷	Xinyi Zhou, Yangqiuyan Shi, Xinyang Deng, Yong Deng	Journal: Safety Science, Elsevier – ScienceDirect	بهره‌برداری در ادبیات و استخراج فعالیت‌های مدیریت بحران
۱۰	The importance of a common understanding in emergency management اهمیت فهم مشترک در مدیریت اضطراری	مقاله ۲۰۱۳	Kimmo Laakso, Jari Palomäki	Technological Forecasting and Social Change, Elsevier – ScienceDirect	بهره‌برداری در ادبیات و استخراج فعالیت‌های مدیریت بحران
۱۱	Developing shared situational awareness for emergency management توسعه آگاهی موقعیتی مشترک برای مدیریت اضطراری	مقاله ۲۰۱۳	Hannes Seppänen, Jaana Mäkelä, Pekka Luukkala, Kirsi Verrantaus	Safety Science, Elsevier – ScienceDirect	بهره‌برداری در ادبیات و استخراج فعالیت‌های مدیریت بحران

ردیف	عنوان	ماهیت	محقق	مکان / ناشر	ارتباط با طرح
۱۲	Community-based collaborative information system for emergency management سیستم اطلاعاتی مشترک برای مدیریت اضطراری مبتنی بر جامعه	مقاله ۲۰۱۴	Juan Li, Qingrui Li, Chao Liu, Samee Ullah Khan, Nasir Ghani	Computers & Operations Research Elsevier – ScienceDirect	بهره‌برداری درادبیات و استخراج فعالیت‌های مدیریت بحران
۱۳	Exploring the future: Runtime scenario selection for complex and time-bound decisions بررسی آینده: انتخاب سناریوی زمان اجرا برای تصمیمات پیچیده و محدود	مقاله ۲۰۱۵	Tina Comes, Niek Wijngaards, Bartel Van de Walle	Technological Forecasting and Social Change Elsevier – ScienceDirect	بهره‌برداری درادبیات و استخراج فعالیت‌های مدیریت بحران
۱۴	Design patterns for emergency management: An exercise in reflective practice طراحی الگوهای برای مدیریت اضطراری: یک تمرین عملی	مقاله ۲۰۱۷	Daniela Fogli, Claudio Greppi, Giovanni Guida	Information & Management Elsevier – ScienceDirect	بهره‌برداری درادبیات و استخراج فعالیت‌های مدیریت بحران

جمع‌بندی پیشینه تحقیق

جمع‌بندی موارد فوق، نشان می‌دهد که هر چند، هر کدام از تحقیق‌ها به بررسی و تبیین موضوع از جهات مختلف پرداخته‌اند و به شناخت فرآیند مدیریت بحران و زمینه‌های و بسترهای بروز بحران‌های امنیتی کمک خواهد کرد و یافته‌ها در روش‌شناسی، ادبیات مورد استفاده قرار خواهد گرفت، اما این تحقیق اولین تحقیقی است که به عوامل کلیدی موفقیت فرآیند پیشگیری مدیریت بحران‌های امنیتی تمرکز دارد.

تعاریف و اصطلاحات

پیشگیری: مجموعه اقداماتی است که قبل از وقوع بحران با هدف جلوگیری از وقوع خطرات یا کاهش آثار زیان بار آن انجام می‌شود (ماه‌پیکر، ۱۳۹۵: ۲۴). در فرآیند پیشگیری نوبت به اقدامات اجرایی می‌رسد که تصور می‌شود با انجام آنها از وقوع بحران جلوگیری و با ابعاد آن کنترل می‌شود. اقداماتی که عموماً برای این مرحله در نظر گرفته می‌شود چند وجهی و فرابخشی بوده و قبل از به وجود آمدن بحران یا نمودارشدن علائم آن به اجرا گذارده می‌شود. برای پیشگیری از بحران لازم است ابتدا شناخت کاملی از فرآیند شکل‌گیری بحران به دست آورد و سپس با مداخله حساب شده و علمی از وقوع آن جلوگیری نمود. در یک نگاه کلان هر اقدام صحیح و برنامه‌ریزی شده منطبق بر مبانی علمی می‌تواند در بخش پیشگیری از بحران تعریف و برعکس هر اقدام نادرست و غلط را می‌توان در زمره عوامل بحران‌زا در نظر گرفت (بیات: ۱۴۰۱: ۲۵). پیشگیری مجموعه اقداماتی است که پیش از وقوع بحران با هدف جلوگیری از مخاطرات یا کاهش مخاطرات زیان بار آن انجام می‌شود (مجردی، ۱۳۹۵: ۱۲).

بحران: بحران از ریشه یونانی در معنای جور کردن، قضاوت، لحظه حساس و مشاجره، گرفته شده است. بحران به معنای تغییر ناگهانی است که در جریان یک بیماری پدید آید و صفت ویژه آن معمولاً بروز حوادث وخامت است. در معنای مجازی، شرایط و اوضاع یا دورانی خطرناک و فاقد اطمینان را می‌رساند. بحران، حالت و هم‌فرایندی است که با آن تعادل ناپدید می‌شود و از انتقالی نسبتاً اجتناب‌ناپذیر به سوی شرایط و اوضاعی دیگر خبر می‌دهد.

برای بحران تعاریف زیاد دیگری نیز آورده شده است که وجه مشترک همه آن‌ها، تهدید وضعیت موجود است و تفاریق آن‌ها در شرایط فرعی هر وضعیت است. محمدرضا تاجیک در کتاب مدیریت بحران، به این مقوله از دید سیستمی نگریسته است و می‌گوید: از منظر سیستمی بحران به وضعیتی اطلاق می‌گردد که نظم سیستم اصلی یا قسمت‌هایی از آن (سیستم فرعی) مختل کرده و پایداری آن را برهم زند. به بیان دیگر، از این دیدگاه بحران عبارت است از یک دسته حوادث و وقایع که به سرعت حادث گردیده و تعادل نیروها را در سیستم کلان با سیستم‌های فرعی، بیشتر از حد متعارف (متوسط) برهم زده و شانس و امکان تشدید تخاصم در سیستم را افزایش می‌دهد.

بحران یک واژه فراگیر برای توصیف هرگونه آشفتگی و بی‌نظمی در عرصه اجتماعی است. هرگاه پدیده‌ای به طور منظم، معمولی و آن‌طور که از قبل پیش‌نگری می‌شود جریان نیابد، حالتی

نابسامان پدید آید یا نظمی مختل شود یا حالتی غیر طبیعی رخ نماید، سخن از بحران به میان خواهد آمد (جانیس، ۱۹۹۰: ۴).

بحران، حادثه‌ای است که بطور ناگهانی و یا فزاینده روی می‌دهد. زندگی بشر را تهدید نموده و تلفات و خسارات بسیاری را به جامعه انسانی تحمیل می‌کند، بطوری که مقابله با آن نیازمند بسیج امکانات و انجام اقدامات اساسی و فوق‌العاده نسبت به حالت عادی است (آندرو، ۲۰۰۳: ۸). برای تعریف بحران در رهیافت سیستماتیک، «بولدینگ» جامعه بین‌الملل را همانند یک سیستم در نظر گرفته و می‌گوید هر عاملی که نظم سیستم اصلی یا قسمت‌هایی از آن را که سیستم فرعی می‌نامیم مختل کرده و پایداری آن را بر هم زند، بحران نامیده می‌شود (بولدینگ، ۱۹۶۳: ۲۵۰). و در همین راستا «یانگ» بحران را عبارت از یک دسته حوادث و وقایعی می‌داند که به سرعت حادث گردیده و تعادل نیروها را در سیستم کلی بین‌المللی یا سیستم‌هایی فرعی، بیشتر از حد متعارف برهم زده و شانس و امکان تشدید تخاصم در سیستم را افزایش می‌دهد (جانیس، ۱۹۸۹: ۴). در رهیافت تصمیم‌گیری برای تعریف بحران سه عامل عمده، یعنی تهدید، غافل‌گیری و زمان، لازم شمرده شده است و تلاش بر این است که رفتار کادر تصمیم‌گیری و واکنش آنها نسبت به رخدادها و حوادث تجزیه و تحلیل شود. از این نظر با توجه به میزان و شدت تهدید و غافل‌گیری و زمان نشان دادن واکنش، می‌توان وضعیت‌های بحرانی گوناگونی را در نظر گرفت. در تعبیری دیگر یک بحران فعالیت معطوف به تصمیم‌گیری فوق‌العاده است که در آن الگوی تصمیم‌گیری موجود به وسیله وضعیت اضطراری در هم می‌شکند. میزان زمان موجود برای پاسخ دادن را قبل از اتخاذ تصمیم محدود می‌کند و اعضای واحد تصمیم‌گیری با وقوع آن غافل‌گیر می‌شوند (حسینی، ۱۳۸۷: ۴۸). سه عامل تهدید، زمان و غافل‌گیری در تعریف بحران از دیدگاه روش تصمیم‌گیری حائز اهمیت است. طبق این تعریف، شرط لازم و کافی برای بروز بحران وجود سه عامل ذکر شده می‌باشد و در صورتی که یکی از آنها نباشد، تصمیمات اتخاذ شده و نتایج و آثار جانبی آن متفاوت خواهد بود. بحران یعنی تهدیدی جدی نسبت به ساخت‌های زیربنایی و یا ارزش‌ها و هنجارهای اساسی یک سیستم که مورد ادراک ذی‌نفعان بوده و تحت فشار زمانی و محدودیت گزینه‌ها در شرایط عدم قطعیت شدید و احساس کاهش کنترل، اتخاذ تصمیم‌های حیاتی، دقیق و پرهزینه‌ای را الزامی می‌سازد» (حسینی، ۱۳۸۶: ۴۷).

ویژگی مشترک تعاریف بالا تاکید بر غیر قابل پیش‌بینی بودن، ناگهانی بودن، غافل‌گیر کنندگی،

تهدید کنندگی زیر ساخت‌ها، کاهش سطح کنترل پذیری و به هم ریختگی ساختار نظام تصمیم‌گیری می‌باشد.

مدیریت بحران^۱: به مدیریت و بسیج منابع انسانی و مادی در فرآیند پیش‌بینی، پیشگیری، کنترل و مقابله، ترمیم و بازسازی مدیریت بحران اطلاق می‌شود (احمدی مقدم، ۱۳۹۹: ۲۹۱). مدیریت بحران اصطلاحی است که برای پاسخ دهی به موقعیت‌های بحرانی بکار می‌رود (مک کارتی، ۱۳۸۰: ۴۰-۴۲). به فرآیند علمی پیش‌بینی و پیشگیری از وقوع بحران و برخورد و مداخله موثر و از پیش اندیشیده شده در بحران و عادی سازی شرایط را مدیریت بحران گویند (حسینی، ۱۳۹۲: ۱۴).

سنخ شناسی بحران‌های امنیتی

مجردی سنخ شناسی بحران‌های امنیتی را به شرح زیر تقسیم بندی می‌نماید:

الف- به اعتبار هدف (کسب امتیاز، باج خواهی سیاسی، بازدارندگی)

ب- به اعتبار نوع کنش (عقلانی معطوف به هدف، عقلانی معطوف به ارزش، غیر عقلانی معطوف به عاطفه، غیر عقلانی معطوف به سنت).

پ- به اعتبار موضوع (سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی-اجتماعی)

ت- به اعتبار گستره تهدید (کلان و خرد)

ث- به اعتبار فوریت و اولویت (زمان تهدید، مکان تهدید، شدت تهدید، عامل تهدید، توان و قدرت تهدید، عمق گستره و دامنه تهدید، نوع تهدید، هدف تهدید، ابزار تهدید) (مجردی، ۱۳۹۵: ۲۴).

برخی مولفه‌های پیشگیری از منظر اندیشمندان به شرح جدول شماره ۲ است

جدول شماره ۲- جمع‌بندی فعالیت پیشگیری در فرآیند مدیریت بحران

عنصر	فعالیت مدیریت بحران			محقق		
	حسینی	جدی	بیات			
پیشگیری	×		×	شناخت موضوعات امنیتی بحران‌زا و طرح آن در مجامع تصمیم‌گیری برای از بین بردن زمینه‌های وقوع بحران (تصمیم‌سازی)		×
		×	×	ایجاد تعامل با محیط‌های حساس شده اعتراضی برای کاهش شدت نارضایتی		
			×	تضعیف قدرت بسیج کنندگی حریف		
		×		شناسایی عملکرد مدیران ضعیفی که بدون توجه به پیامدهای امنیتی، تصمیمات مختلفی را به مرحله اجرا می‌گذارند		
	×	×		اصلاح زمینه ساختاری در حد توان و ظرف زمانی		
			×	رصد و مراقبت از جامعه بویژه آن بخش از مسائلی که می‌تواند پیامدهای بحرانی به همراه بیاورد، همراه با حساس سازی و مسئول سازی دستگاه‌های مسئول و نظارت بر انجام احسن وظایف آنها و در صورت لزوم تغییر سازوکارها و برنامه‌های اداری		
	×	×	×	هوشیاری در جلوگیری از وقوع اقدامات و فعالیت‌های بحران‌زا و پیشگیری از اقدامات تحریک‌کننده		
	×			پیشگیری از سازمان یافتگی وقوع بحران		
			×	جلوگیری یا کاهش بار قطب‌بندی شدن جامعه در موضوعات بحران‌زا		
	×			مذاکره با رهبران و عوامل ذی‌نفوذ		
	×	×	×	عملیات روانی و شناختی بمنظور ارتقاء بصیرت و متقاعدسازی جامعه		
		×	×	برقراری تعامل با سازمان‌ها بمنظور ارتقاء زمینه همکاری و آمادگی در صحنه عمل		
		×	×	اجرای تمرینات ستادی		
	×	×	×	مانور اقتدار (نمایش قدرت برای تأثیرگذاری بر اراده و باورهای گروه‌های مخالف)		
			×	شناسایی و اولویت بندی بحران‌های احتمالی (سناریوهای محتمل)		
		×	×	برنامه‌ریزی برای مواجهه با هر بحران با حضور کلیه دستگاه‌های ذی‌ربط		
		×		تلاش برای بی‌طرف نگه داشتن محیط خارجی		

روش تحقیق

با عنایت به موضوع تحقیق، که بدنبال حل نیاز و مشکلی شناخته شده، یعنی تبیین عوامل کلیدی موفقیت فرآیند پیشگیری مدیریت بحران‌های امنیتی، پژوهش یک تحقیق کاربردی است. و با توجه به امکان بسط دانش الگو و اجرا در حوزه مدیریت بحران، هدف توسعه‌ای نیز تعقیب شده است. ماهیت این تحقیق، از نوع توصیفی می‌باشد. رویکرد تحقیق، آمیخته است. با عنایت به ماهیت تحقیق، که از داده‌ها و روش‌های کمی و کیفی استفاده می‌نماید، پژوهش، رویکردی آمیخته اکتشافی دارد.

جامعه آماری پژوهش، ترکیبی از سازمان‌های مرتبط و درگیر با بحران‌های امنیتی دارای ویژگی‌های: تحصیلات کارشناسی ارشد به بالا و جایگاه‌های مدیر کل به بالا و همپراز در نیروهای مسلح و در حوزه‌های مرتبط با مدیریت بحران، امنیت داخلی، امنیت عمومی و امنیت اجتماعی، راهبر، دارای حداقل ۱۰ سال تجربه و مسئولیت در حوزه امنیت و مدیریت بحران می‌باشد. حجم نمونه خبرگی، به صورت هدفمند تا سطح اشباع نظری است.

در گام کیفی، از نمونه‌گیری هدفمند^۱، بر اساس انتخاب افراد مدنظر که واجد ویژگی نمایانی در موضوع تحقیق باشند، استفاده شده است و پس از تحلیل‌های اولیه مصاحبه‌های انجام شده، مهمترین عوامل کلیدی موفقیت فرآیند پیشگیری مدیریت بحران‌های امنیتی سال‌های مورد مطالعه شناسایی شد و مصاحبه‌ها تا سطح اشباع نظری ادامه یافت. در گام دوم (گام کمی)، نمونه‌ها به‌طور هدفمند از میان خبرگان انتخاب شده‌اند. روش نمونه‌گیری، تمام شمار و بصورت هدفمند تا سطح اشباع نظری است. حجم نمونه ۱۰۰ نفر بوده است که پس از جمع‌آوری پرسشنامه نهایتاً ۹۸ نفر به پرسشنامه پاسخ و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

در این تحقیق، از روش کتابخانه‌ای برای بررسی منابع و متون مرتبط و از روش میدانی شامل مصاحبه، گروه کانونی و پرسشنامه برای اطلاع از نظرات و آرای خبرگان موضوع استفاده شده است. در روش میدانی، از ابزار گروه کانونی، مصاحبه و پرسشنامه و در روش کتابخانه‌ای از فیش برداری و مرور نظام‌مند منابع، از میان منابع معتبر و دسته اول، استفاده شده است.

1. Mixed Research

2. - Purposive sampling.

سنجش روایی (اعتبار) ابزار

از آنجا که پرسش‌نامه تحقیق حاضر از نوع محقق ساخته می‌باشد، در این تحقیق برای رسیدن به هدف روایی دو اقدام کلی به صورت زیر صورت گرفته است:

الف- در این پژوهش نظر به استناد مستقیم به مطالعه متون، مقالات و منابع علمی و سپس بهره‌گیری از دانش، اشرافیت و تجارب مستند نخبگان و مدیران عالی و صاحب‌نظران حوزه مدیریت بحران‌های امنیتی، شاخص‌های هر کدام از مؤلفه‌های تحقیق استخراج و برای روایی سؤالات مصاحبه، از دیدگاه‌ها و نظرات متخصصان مختلف تا حد اشباع نظری استفاده گردیده و پس از تأیید در گروه کانونی، سؤالات موردنظر مصاحبه استخراج گردید و از طرف دیگر سعی گردید، ارتباط مطلوب با مصاحبه‌شوندگان برقرار گردد.

ب- در ادامه برای بالا بردن روایی پرسش‌نامه از پیش آزمون استفاده شد، بدین ترتیب که ابتدا ۷ عدد نمونه پرسش‌نامه در میان جامعه آماری توزیع گردید و در طول تکمیل پرسش‌نامه یک سری نظرات اصلاحی از آنان اخذ و پس از جمع‌آوری و قرار دادن آن در فرمول آماری سؤال‌هایی که اهداف تحقیق را برآورده ننموده اصلاح و یا حذف شد، ضمن اینکه در تنظیم پرسش‌نامه نهایی نظرات افراد مورد نظر لحاظ و در نتیجه پرسش‌نامه نهایی تهیه و توزیع گردید.

پایایی^۲ ابزار سنجش

آزمون پایایی پرسش‌نامه از روش محاسبه آلفای کرونباخ استفاده شده است. ضریب آلفای کرونباخ یک روش تعیین اعتبار پایایی است که همسانی درون آزمون را ارزشیابی می‌کند و نشان می‌دهد که سؤال‌های آزمون تا چه اندازه توانایی دارد تا خصیصه واحدی را اندازه‌گیری نماید. در این نوع ابزار پاسخ هر سؤال می‌تواند مقادیر عددی مختلف را اختیار کند. برای محاسبه ضریب آلفای کرونباخ^۲ ابتدا واریانس نمره‌ای هریک از مؤلفه‌ها و متغیرها سپس واریانس کل پرسش‌نامه برابر جدول شماره ۱ محاسبه گردید. از آنجا که مقدار آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷ نشانگر پایایی قابل قبول است؛ برای بررسی میزان اعتبار و پایایی این تحقیق از نرم افزار SPSS استفاده شده

1.- Validity.

2.- Reliability.

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum S_i}{\sum S} \right) \quad \text{۲- آلفای کرونباخ}$$

و با محاسبه ضریب آلفای کروناخ، واریانس کل پرسش نامه را محاسبه که عدد ۰/۸۲۵ به دست آمد. این عدد برای یک پرسش نامه محقق ساخته عدد مطلوب و بسیار خوبی است.

جدول شماره ۳- ضریب پایایی متغیرها

مؤلفه و زیرمؤلفه های تحقیق	تعداد گویه ها	آلفای هم سازی درونی	آلفای کروناخ	KMO
راهبردی	۱۸	۰,۸۶۸	۰,۸۷۰	۰,۸۷۰
اطلاعاتی	۵	۰,۸۸۵	۰,۸۸۴	۰,۸۰۱
انتظامی	۴	۰,۸۴۹	۰,۸۴۸	۰,۷۶۸
میزان آلفای نهایی عوامل کلیدی در فرآیند پیشگیری مدیریت بحران	۲۷	۰,۸۲۴	۰,۸۲۵	۰,۷۸۲

(تحصیل محقق)

با توجه به جدول بالا در جهت کفایت حجم نمونه مبتنی بر هر یک از مؤلفه ها از آزمون های کولموگروف و اسمینروف^۱ (KMO) که مقدار آن برابر با ۰/۷۸۲ به دست آمده است. میزان آلفایی هر یک از شاخص ها و متغیر در این محاسبه ها نشان داد که پرسش های طرح شده از اعتبار کافی برای ارزیابی شاخص ها برخوردار بوده است.

تعداد پاسخ دهندگان

پرسشنامه نهایی که به صورت کاغذی پس از حضور محقق و همکاران خدمت خبرگان جامعه تحقیق و ارائه توضیحات و تشریح چارچوب تحقیق، در اختیار ۱۰۰ نفر از خبرگان قرار گرفته، در نهایت ۹۸ پرسشنامه تکمیل و اخذ شد.

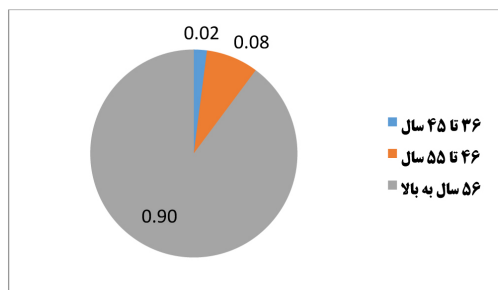
1. Colmogrof and Sminrof tests.

جمعیت شناختی

• نمونه مورد بررسی بر حسب سن

جدول شماره ۴- توزیع فراوانی پاسخگویان

بر حسب سن

سن	فراوانی	درصد
۳۶ تا ۴۵ سال	۲	۰.۰۲
۴۶ تا ۵۵ سال	۸	۰.۰۸
۵۶ سال به بالا	۸۸	۰.۹۰
کل	۹۸	۱۰۰

نمودار شماره ۱- توزیع فراوانی پاسخگویان
بر حسب سن

با توجه به نتایج بالا، ۹۰ درصد پاسخ‌گویان بالای ۵۶ سال قرار داشته‌اند و ۹۸ درصد پاسخ‌گویان بالای ۴۶ سال داشته که نشان‌دهنده که نشان‌دهنده تجربه بالای خبرگان می‌باشد.

• نمونه مورد بررسی بر حسب تحصیلات

جدول شماره ۵- توزیع فراوانی پاسخگویان

بر حسب تحصیلات

تحصیلات	فراوانی	درصد
کارشناسی ارشد	۳	۰.۰۳
دانشجوی دکتری	۵	۰.۰۵
دکتر	۹۰	۰.۹۲
کل	۹۸	۱۰۰

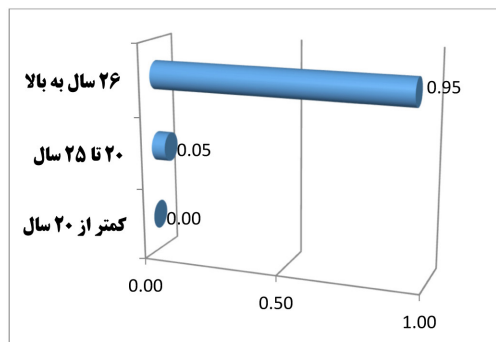
نمودار شماره ۲- توزیع فراوانی پاسخگویان
بر حسب تحصیلات

با توجه به نتایج جدول بالا ۹۲ درصد پاسخ‌گویان دارای مدرک تحصیلی دکترا و همتراز و ۹۷ درصد پاسخ‌گویان دارای مدرک تحصیلی دکترا و دانشجویان دکتری هستند و ۳ درصد دارای مدرک کارشناسی ارشد می‌باشند. قابل ذکر است پایین‌تر از مدرک کارشناسی ارشد در بین نخبگان و جامعه مورد هدف قرار نداشته‌اند که بیانگر اعتبار علمی خبرگان تحقیق می‌باشد.

● نمونه مورد بررسی بر حسب سابقه کار در حوزه مرتبط با تحقیق

جدول شماره ۶- توزیع فراوانی پاسخ‌گویان بر حسب سابقه کار در حوزه مدیریت بحران

سابقه در حوزه مرتبط تحقیق	فراوانی	درصد
کمتر از ۲۰ سال	۰	۰.۰۰
۲۰ تا ۲۵ سال	۵	۰.۰۵
۲۶ سال به بالا	۹۳	۰.۹۵
کل	۶۱	۱۰۰

نمودار شماره ۳- توزیع فراوانی پاسخ‌گویان بر حسب سابقه کار در حوزه مدیریت بحران

با توجه به نتایج جدول بالا بیش از ۹۵ درصد پاسخ‌گویان بالای ۲۶ سال سابقه کار مدیریت بحران را دارند و ۱۰۰ درصد نیز بالای ۲۰ سابقه کار در حوزه مدیریت بحران دارند که بیانگر این است نمونه آماری دارای تجربه خدمتی مناسبی در حوزه مدیریت بحران را دارند. پس از مرور نظام‌مند منابع و تحلیل مضامین استخراج شده از مصاحبه‌های انجام گرفته، عوامل کلیدی موفقیت فرایند پیشگیری مدیریت بحران به صورت پرسشنامه مورد آزمون قرار گرفت که نتایج آن به شرح جدول شماره زیر است:

جدول شماره ۷- میانگین رتبه‌ای آسیب‌های فرآیند مدیریت بحران‌های امنیتی

فرآیند	مولفه	ردیف	عوامل کلیدی موفقیت پیشگیری از بحران	ماهیت	میانگین رتبه‌ای
پیشگیری	راهبردی	۱	طرح پیشدستانه موضوع در مراکز تصمیم‌گیری و اتخاذ تدابیر مناسب	مدیریتی	۶,۵۸
		۲	مسئول سازی سازمان‌ها برای ارتقاء پیشگیری وضعی (الزام مجریان به رعایت ملاحظات و استانداردهای امنیتی اماکن دارای طبقه‌بندی، قابل حفاظت و آسیب‌پذیر)	مدیریتی	۶,۲۴
		۳	جلوگیری یا کاهش بار قطبی‌شدن جامعه در موضوعات بحران‌زا	مدیریتی	۶,۶۸
		۴	دیپلماسی فعال بمنظور فشار حقوقی و سیاسی بر فعالیت اپوزیسیون	مدیریتی	۶,۹۷
		۵	جلوگیری از اقدامات سیاسی و حمایتی از اغتشاش‌گران در سطح خارج از کشور	مدیریتی	۷,۰۵
		۶	کارایی قوانین مرتبط با مدیریت بحران	قوانین و مقررات	۶,۵۰
		۷	مدیریت و کنترل فضای مجازی با تولید محتوی و انجام عملیات روانی	مدیریتی	۷,۲۹
		۸	اطلاع رسانی و مدیریت افکار به‌منظور متقاعدسازی جامعه قبل از بروز ناآرامی	مدیریتی	۷,۰۹
		۹	ارزیابی عملکرد مدیران که بدون توجه به هشدارهای امنیتی، تصمیمات تنش‌زا اتخاذ و اجرا می‌نمایند و تصمیم‌گیری مناسب درباره آنها	مدیریتی	۶,۷۲
		۱۰	کارایی مقابله با سلاح و مهمات غیرمجاز	قوانین و مقررات	۶,۳۸

فرآیند	مولفه	ردیف	عوامل کلیدی موفقیت پیشگیری از بحران	ماهیت	میانگین رتبه‌ای
پیشگیری	اطلاعاتی	۱	رصد فعالیت نخبگان شامل: نخبگان دینی، سیاسی، فرهنگی و فعالات سیاسی خارج از کشور	اشراف اطلاعاتی	۶,۵۶
		۲	اقدام اطلاعاتی در خصوص لیدرها و محرکین	اشراف اطلاعاتی	۶,۲۶
		۳	اشراف در مورد متحدان یا عناصر همراه عناصر اصلی ناآرامی‌ها	اشراف اطلاعاتی	۶,۳۳
		۴	اقدامات انجام شده در کنترل اراذل و اوباش	اشراف اطلاعاتی	۵,۹۹
		۵	کنترل تردهای خارجی، نفوذ، جاسوسی و شبکه‌سازی اپوزیسیون	مدیریتی	۶,۱۳
پیشگیری	انتظامی	۱	طراحی، تمرین و آموزش استفاده از ظرفیت نیروهای بسیج، حراست دستگاه‌ها در امر تقویت حفاظت از اماکن دولتی در بحران‌های امنیتی	فرماندهی	۶,۲۹
		۲	برنامه‌ریزی برای مواجهه با بحران با حضور کلیه دستگاه‌های ذی‌ربط	فرماندهی	۶,۷۷
		۳	ایجاد تعامل با سازمان‌ها و نهادهای مسئول به منظور ارتقاء همکاری و آمادگی در زمان بروز بحران	فرماندهی	۶,۲۰
		۴	تشخیص و پوشش امنیتی - انتظامی مناطق مستعد بروز اغتشاش	فرماندهی	۵,۷۰

نتیجه‌گیری و پیشنهادها:

با توجه به نتایج تحقیق و استخراج عوامل کلیدی موفقیت در فرایند پیشگیری مدیریت بحران‌های امنیتی به ترتیب به شرح زیر می‌باشد: مدیریت و کنترل فضای مجازی با تولید محتوی و انجام عملیات روانی، اطلاع رسانی و مدیریت افکار به منظور متقاعدسازی جامعه قبل از بروز

ناآرامی، جلوگیری از اقدامات سیاسی و حمایتی از اغتشاشگران در سطح خارج از کشور، دیپلماسی فعال بمنظور فشار حقوقی و سیاسی بر فعالیت اپوزیسیون، برنامه‌ریزی برای مواجهه با بحران با حضور کلیه دستگاه‌های ذی‌ربط، ارزیابی عملکرد مدیران که بدون توجه به هشدارهای امنیتی، تصمیمات تنش‌زا اتخاذ و اجرا می‌نمایند و تصمیم‌گیری مناسب درباره آنها، جلوگیری یا کاهش بار قطبی شدن جامعه در موضوعات بحران‌زا، طرح پیش‌دستانه موضوع در مراکز تصمیم‌گیری و اتخاذ تدابیر مناسب، رصد فعالیت نخبگان شامل: نخبگان دینی، سیاسی، فرهنگی و فعالان سیاسی خارج از کشور، کارایی قوانین مرتبط با مدیریت بحران، کارایی مقابله با سلاح و مهمات غیرمجاز، اشراف در مورد متحدان یا عناصر همراه عناصر اصلی ناآرامی‌ها، طراحی، تمرین و آموزش استفاده از ظرفیت نیروهای بسیج، حراست دستگاه‌ها در امر تقویت حفاظت از اماکن دولتی در بحرانهای امنیتی، اقدام اطلاعاتی در خصوص لیدرها و محرکین، مسئول‌سازی سازمانها برای ارتقاء پیشگیری وضعی (الزام مجریان به رعایت ملاحظات و استانداردهای امنیتی اماکن دارای طبقه بندی، قابل حفاظت و آسیب پذیر)، ایجاد تعامل با سازمان‌ها و نهادهای مسئول به منظور ارتقاء همکاری و آمادگی در زمان بروز بحران، کنترل تردهای خارجی، نفوذ، جاسوسی و شبکه سازی اپوزیسیون، اقدامات انجام شده در کنترل اراذل و اوباش و تشخیص و پوشش امنیتی - انتظامی مناطق مستعد بروز اغتشاش که در این راستا می‌باشد که لازم است با تشکیل کارگروه‌های در سطح ملی به شناسایی، اولویت‌گذاری و اجرا در این خصوص، اقدام نمود.

۱. احتشامی، علی. الگوی ارزیابی و پیش‌بینی بحران در کلان‌شهرها ناشی از نقاط بحرانی و آسیب‌های اجتماعی و تنظیم نظام مدیریت و کنترل آن. دانشگاه عالی دفاع ملی. رساله دکتری.
۲. احمدی مقدم، اسماعیل (۱۳۹۹). فرهنگ راهبردی مفاهیم و اصطلاحات انتظامی و امنیتی. مرکز مطالعات راهبردی فراجا
۳. بیات، بهرام (۱۴۰۱). الگوی راهبردی مدیریت اعتراضات، پژوهشکده امنیت داخلی پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس شهید سپهبد پاسدار حاج قاسم سلیمانی. طرح پژوهشی
۴. کریم زاده، علی (۱۴۰۱). بررسی و تجزیه و تحلیل حوادث امنیتی غیرمسلحانه از ابتدای انقلاب تا سال (۱۳۹۸). پژوهشگاه شهید سلیمانی.
۵. قربانی، سیدایمان. محرومیت نسبی و ظرفیت سازی برای بحران اجتماعی: مطالعه موردی حوادث ۱۳۹۶. دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز. رساله دکتری.
۶. یاورى بافقی، امیرحسین. طراحی الگوی پیش‌نگری بحران‌های اجتماعی بمنظور پیشگیری از آنها توسط ناجا. دانشگاه علامه طباطبائی. رساله دکتری.
۷. جدی، مجید. بررسی مدیریت بحران در زمینه امنیت داخلی و ارائه الگوی بهینه در این مورد؛ مورد پژوهش وقایع کوی دانشگاه تهران در سال ۱۳۸۷. دانشگاه عالی دفاع ملی. رساله دکتری.
۸. یوسفی، رسول. پروژه تابستان داغ ۱۳۹۷ (واکاوی ناآرامی‌های اجتماعی ایران پس از خروج آمریکا از برجام- گزارش نگرش سنجی تهران- فارس - قم - کرمانشاه- مازندران). موسسه راهبرد معاصر. پروژه.
۹. اسماعیلی، حمید رضا. (۱۳۹۰). شورش اشرافیت بر جمهوریت (ریشه‌یابی حوادث پس از انتخابات سال ۱۳۸۸). مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
۱۰. نمایندگی ولی فقیه در سپاه. (۱۳۸۹). گذر از فتنه ۸۸. انتشارات اعتدال.
۱۱. میرزایی، سعید. (۱۳۹۹). مطالبات غیرقانونی. موسسه قدر ولایت.
۱۲. امینی، پرویز. (۱۳۸۹). دهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری درآینه واقعیت. مرکز پژوهش‌های فرهنگی اجتماعی صدا.
۱۳. زکریایی، محمدعلی. (۱۳۷۸). هجدهم تیر به روایت جناح‌های سیاسی. تهران: نشر کویر.

۱۴. شعیب، بهمن. (۱۳۹۰). انقلاب‌های رنگی و انقلاب اسلامی ایران. مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
۱۵. عبداللهی، محمد. (۱۳۹۰). دست‌های نامرئی - واکاوی راهبردها و راهبران براندازی نرم در ایران. ساحل اندیشه تهران.
۱۶. اخوان، محمد جواد. (۱۳۸۹). عبور از فتنه - بازخوانی یکسال نبرد نرم. مرکز مطالعات و پژوهش‌های سازمان بسیج دانشجویی.
۱۷. قدیریان، احمد. (۱۳۸۱). حادثه کوی دانشگاه تهران، تهران: مجمع فرهنگی شهید آیت‌الله بهشتی (رحمت‌الله‌علیه).
۱۸. محمدی، مهدی. (۱۳۸۸). دایره قرمز (روایتی تحلیلی از فتنه ۸۸). نشر کیهان.
۱۹. احمدوند، علی محمد. (۱۳۹۶). درباره راهبرد، مقدمه‌ای بر تدوین طرح راهبردی در ناجا. توسعه انسانی پلیس. شماره ۱۰.
۲۰. حسینی، حسین. (۱۳۸۶). مدیریت احساس امنیت در جامعه. فصلنامه امنیت ص ۱۴۸-۱۱۱.
۲۱. حسینی جیردهی، حسین، (۱۳۸۷)، جامعه‌شناسی رفتار جمعی، تهران: دانشگاه جامع امام حسین (ع).
۲۲. مک کارتی، شاون. (۱۳۸۱). نقش اطلاعات در مدیریت بحران. ترجمه: محمدرضا تاجیک. تهران: فرهنگ گفتمان و بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری.
۲۳. حسینی، حسین. ۱۳۹۰، مدیریت بحران. معاونت تربیت و آموزش نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران
۲۴. جدی، سیدمجید، ۱۳۹۰، بررسی و توصیف نقش دستگاه‌های دولتی در مدیریت بحران امنیتی و ارائه ساز و کارهای بهینه، مرکز تحقیقات راهبردی دفاعی
۲۵. مک کارتی، شاون پی (۱۳۸۰) نقش اطلاعات در مدیریت بحران - ترجمه: محمد رضا تاجیک، تهران: مرکز بررسی‌های استراتژیک.
۲۶. ماه پیکر، یاور. (۱۳۹۵). فرهنگ آموزش نظامی. تهران: دفتر واژه‌گزینی ستادکل نیروهای مسلح.
۲۷. مجردی، سعید. ۱۳۹۵، سطوح و ساختار امنیت داخلی در جمهوری اسلامی ایران، مرکز مطالعات راهبردی فرماندهی کل انتظامی جمهوری اسلامی ایران

- Shengcheng Yuan, Soon Ae Chun, Bruno Spinelli, Yi Liu, Hui Zhang, Nabil R. Adam, 2017, Traffic evacuation simulation based on multi-level driving decision model, Transportation Research Part C: Emerging Technologies - Volume 78, May 2017, Pages 129-149
- Kimmo Laakso, Jari Palomäki, 2013, The importance of a common understanding in emergency management, Technological Forecasting and Social Change - Volume 80, Issue 9, November 2013, Pages 1703-1713
- Kenneth A. Lachlan, Patric R. Spence, Xialing Lin, Kristy Najarian, Maria Del Greco, 2016, Social media and crisis management: CERC, search strategies, and Twitter content, Computers in Human Behavior - Volume 54, January 2016, Pages 647-652
- Morten Sommer, Ove Njå, Kjetil Lussand, 2017, Police officers' learning in relation to emergency management: A case study, Journal: International Journal of Disaster Risk Reduction - Volume 21, March 2017, Pages 70-84
- Xinyi Zhou, Yangqiuyan Shi, Xinyang Deng, Yong Deng, 2017, D-DEMATEL: A new method to identify critical success factors in emergency management, Journal: Safety Science- Volume 91, January 2017, Pages 93-104
- Victor A. Bañuls, Murray Turoff, Starr Roxanne Hiltz, 2013, Collaborative scenario modeling in emergency management through cross-impact, Technological Forecasting and Social Change - Volume 80, Issue 9, November 2013, Pages 1756-1774
- Tracey L. O'Sullivan, Craig E. Kuziemy, Darene Toal-Sullivan, Wayne Corneil, 2013, Unraveling the complexities of disaster management: A

framework for critical social infrastructure to promote population health and resilience, *Social Science & Medicine* - Volume 93, September 2013, Pages 238-246

- Hannes Seppänen, Jaana Mäkelä, Pekka Luukkala, Kirsi Virrantaus, 2013, Developing shared situational awareness for emergency management, *Safety Science* - Volume 55, June 2013, Pages 1-9
- Juan Li, Qingrui Li, Chao Liu, Samee Ullah Khan, Nasir Ghani, 2014, Community-based collaborative information system for emergency management, *Computers & Operations Research* - Volume 42, February 2014, Pages 116-124
- Tina Comes, Niek Wijngaards, Bartel Van de Walle, 2015, Exploring the future: Runtime scenario selection for complex and time-bound decisions, *Technological Forecasting and Social Change* - Volume 97, August 2015, Pages 29-46
- Kostas Kolomvatsos, Kyriaki Panagidi, Stathes Hadjiefthymiades, 2015, A load balancing module for post-emergency management, *Journal: Expert Systems with Applications* - Volume 42, Issue 1, January 2015, Pages 657-667
- Constantine E. Kontokosta, Awais Malik, 2018, The Resilience to Emergencies and Disasters Index: Applying big data to benchmark and validate neighborhood resilience capacity, *Sustainable Cities and Society* - Volume 36, January 2018, Pages 272-285
- Daniela Fogli, Claudio Greppi, Giovanni Guida, 2017, Design patterns for emergency management: An exercise in reflective practice, *Information & Management* - Volume 54, Issue 7, November 2017, Pages 971-986
- Andrew Leigh, (2003) Thinking Ahead: strategic Foresight and Government, *Australian Journal of Public Administration*.

- Haney, P. J. (1994). The Nixon Administration and Middle East Crises: Theory and Evidence of Presidential Management of Foreign Policy Decision Making. *Political Research Quarterly*, 47(4), 939-959.
- Janis, Irving L. (1989). *Crucial Decisions*, New York : Free Press
- Boulding, K. E. (1963). *Conflict and defense: A general theory*. Harper.